

ANKARA DEVLET TİYATROSU SANATÇISI SEVAL ERSU'NUN SAHNELENEN ESERLERDE KULLANDIĞI ŞAPKA VE BAŞ SÜSLEMELERİNİN TEKNİK VE SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

Lale ÖZDER

Dr. Öğr. Üyesi., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, laleozder@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0002-0170-8073

Mihrinaz SÖYÜK GÜVEN

Arş. Gör., Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sanat ve Tasarım Fakültesi, mihrinaz.soyuk@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4107-683X

Özder, Lale ve Mihrinaz Söyük Güven. "Ankara Devlet Tiyatrosu Sanatçısı Seval Ersu'nun Sahnelenen Eserlerde Kullandığı Şapka ve Baş Süslemelerinin Teknik ve Süsleme Özellikleri". idil, 95 (2022 Temmuz): s. 1123–1133. doi: 10.7816/idil-11-95-11

ÖZ

Milyonlarca yılların özü olarak günümüze ulaşan somut örnekler göstermektedir ki, insanlığın yapısal ve biyolojik özelliğinden dolayı ortaya çıkan giyinme ihtiyacı, zamanla süslenme ihtiyacının da oluşmasına neden olmuştur. Günümüzde sürekli değişime uğrayan giyinme ve süslenme kültürü, adını moda olarak değiştirerek farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. En belirgin süslenme şekillerinden biri olan şapka ve baş süslemeleri, birçok toplumda önemli bir aksesuar olarak kullanılmıştır. Günümüzde de şapka ve baş süslemeleri aksesuar olarak giysiyi tamamlamaktadır. Sahne sanatları olarak kabul edilen opera, bale ve tiyatro sanatı içinde kostüm, şapka ve baş süslemeleri görsel etki anlamında oyuna çok büyük katkı sağlayan, seyirciye tarihsel anlamda yol gösteren estetik görsellerdir. Sahnelenen eserlerin etkileyici bir şekilde izleyiciye sunulması, sahne arkasında bulunan kostüm, dekor ve şapka tasarımcılarının rejisörün belirttiği ve eserlerin yapısal bütünlüğüne sadık kalarak geliştirdikleri kolektif çalışmanın amacı olarak seyirciye aktarılmaktadır. Şapkalar seyirciye rolün gerektirdiği şekilde uygun teknik ve süsleme özelliği ile sunulmaktadır. Ankara Devlet Tiyatroları Şapka atölyesinde bulunan şapka ve baş süsleme ürünleri, birçok sanatçı tarafından sahnelenen yerli ve yabancı oyunlarda kullanılmaktadır. Bu çalışmada; Şapka ve baş süsleme kullanımının oldukça etkili olduğu sahne sanatlarında, Ankara Devlet Tiyatrosu sanatçısı Seval Ersu'nun rol aldığı üç farklı tiyatro oyununda kullanılan şapkaların malzeme, teknik ve süsleme özelliklerinin gözlem yoluyla incelenmesi hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Başlık, kültür, sanat, süsleme, şapka, tiyatro, teknik.

Makale Bilgisi:

Geliş: 2 Mayıs 2022

Düzeltilme: 2 Temmuz 2022

Kabul: 26 Temmuz 2022

Giriş

Giyisiyi tamamlayıcı aksesuar olan şapka ve başlıklar, tarihin her döneminde çeşitli amaçlar ile kullanılmıştır. Günümüze ulaşan bilimsel nitelik taşıyan kaynaklara göre; çoğunlukla kötü hava koşullarından korunmak amacıyla kullanılan başlıklar, zamanla sembolik anlamlar kazanmışlardır. Başlıklar ve şapkalar ait olduğu kültüre dair önemli bilgiler yansıtan aksesuarlardır.

İnsan yaşamı içinde, tiyatro olgusunun yerini doğru bir yolda saptayabilmek için her şeyden önce bu sanat dalının toplumdaki görevini açık ve seçik ortaya koymak gerekir. Çünkü tiyatro bir arada, topluca yaşayan insanların tek tek değil yine topluca katıldıkları bir anlatım aracıdır (Nutku, 1972: 75).

Tiyatro düşüncesi, var oluşundan günümüze dek, bulunduğu coğrafyaya bağlı olarak, siyasal ve toplumsal koşullar, dini inançlar gibi birçok farklı durumdan etkilenerek gelişmiş ve her dönemde farklı yorumlarla karşılaşmıştır. Amaç ve yöntemleri farklılık göstermekle birlikte, diğer sanatlardan ayrılarak temelde eğitici olma görevi taşımaktadır (Semercioğlu, 2020: 23).

Kökene ilkel dönemlere dayanan tiyatronun ilkelerini ise Özdemir Nutku şu şekilde özetler: "İlkel insanın av oyunlarında tiyatronun üç temel ilkesini buluruz: Taklit, eylem ve topluca katılma. Avcı avını avlamak için önce bir hayvan postuna bürünür ve hayvanın hareketlerini taklit ederek yakınına gider avını öldürürdü. Sonra köyüne döner nasıl avladığını ötekilere anlatacak bir hareketler düzenine girerdi. Avcı ya da avcılar dans ezgi ve hareketle oyunlarını sürdürürken ateşin çevresine seyredenler bazen el çırparak bazen doğrudan doğruya ortadaki oyuna girerek avın uğurlu olmasını sağlamak için dans ederlerdi. Bu da topluca katılmadır" (Nutku, 1971: 18).

Tiyatro sahnesini oluşturan dekor, kostüm, ışık, aksesuarlar, oyuncunun davranışları ve sahnede yaratılan durumlar bir anlama yönelik olduğu için tiyatro bir göstergeler sanatı olarak kabul edilir. Dekor oyunun nerede geçtiğini gösterirken kostüm, oyuncunun kim olduğunu gösterir, rolün göstergesidir (Keskin, 2008: 41).

Kostüm, sahne sanatlarında karakterleri olabildiğince gerçeğe yakın göstermenin en etkili yoludur. Çoğu zaman sahnede performansı sergileyen oyuncunun ya da dansçının karakterini kostümünden tanımak mümkündür. Bu kostümün seyirciye ulaştırdığı görsel etki sayesinde. Diğer uygulamalarda olduğu gibi sahne sanatları kostüm, sahne, makyaj ve diğer alanlarla bağlantılı bir ekip çalışma sistemini temel alır. Sahne sanatlarında, sahnelenen metnin tarihi, siyasi, sosyolojik ve psikolojik temellerine dayanarak karşımıza çıkan ve kostüm tasarımı içinde uygulanan giyim kültürü, tarihsel dönemlerin birikimidir.

Giyim insanların yeryüzünde var olduklarından beri doğa koşullarından korunma, etik anlayış ve süslenme isteği gibi nedenlerden dolayı örtünme ihtiyacı ile ortaya çıkmıştır. Tarih boyunca giyim insanların bağlı oldukları uluslara, topluluklara, kişilerin ekonomik düzeyine, sosyal mesleki statüsüne, yaş cinsiyetine bir ölçüde de özel zevkine göre değişen koşullar ve gelişmeler doğrultusunda şekillenmiş ve farklılaşmıştır (Erdem, 2003: 564).

Giyimin Anadolu'daki tarihçesi incelendiğinde çok eski kültürlerin tarih içinde sosyal ve ekonomik durum, yaş, kişilik ve toplumdaki statüsüne göre coğrafi ve tarihi özelliklerinden zaman içinde etkilenerek günümüze kadar geldiği görülmüştür (Kancan, 1998:10).

Kadın şapkaları ve baş süslemeleri, zamanla yaşanan topluma, zamana, geleneklere ve zevklere göre şekillenmiştir. Günlük hayatın bir parçası olan şapka ve baş süslemeleri, geleneksel açıdan da kültürel mirasın gösterişli ürünleri olmuşlardır. Dramatik metin yazarlığının miladı sayılabilecek olan Antik Yunan tiyatrosuna ait kimi tragedya ve komedyalardan başlayarak, modern ve post modern oyunlara kadar yansıyan, "Dekor ve Kostüm Tarihi" içinde yer alan şapka kavramı, merkezinde insanın bulunduğu tiyatro sanatından ayrı tutulamayan bütüncül tiyatro anlayışının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Sahnelenen metinlerin yapısal bütünlüğünü oluşturan oyun rol kişilerinin, dışında; ışık, ritim, müzik, atmosfer, dekor ve kostüm gibi kolektif bir çalışmanın ürünü olan, oyuna katkı sağlayan ihtiyaçlar içinde şapkalar rol kişinin karakterini belirleyen vazgeçilmez görsel unsurlardan birisidir. Antik Tragedyadan günümüze kadar birçok oyunda, rol kişilerinin kostümlerinde önemli bir parça olan şapkalar, yapısal anlamda metne ışık tutmanın yanı sıra, tüm sahne sanatlarında önemli birer tamamlayıcı öğe olmuşlardır. Şapkalar tiyatro sanatında da dekor ve kostümle bütünlük sağlayarak sahnelenen oyuna büyük katkı sağlayan görsellerdir. Tiyatro oyunlarında kullanılan şapkalar, oyunun yazıldığı dönemi, siyasi ve ekonomik tarihi, sosyo kültürel yapıyı tanıtırken, oyun kişinin fiziksel, sosyolojik ve psikolojik anlamda karakterini de tanıtmaktadır. Karakteri genel hatlarıyla izleyiciye aktarmanın önemli bir rolü olan kostümler, sahnede bütünlüğü sağlamasından dolayı sahne sanatlarının en önemli unsurlarından biri olmuştur. Bu nedenle çalışmanın konusu, sahne sanatlarında kostüm alanının tamamlayıcı öğesi olarak yer alan şapka ve başlıkların analizini yaparak şapka başlık tasarımcılarına yeterli teknik, malzeme ve tasarım bilgisi ile farkındalık oluşturmak ve şapka-başlık tasarımcılarına tiyatro oyuncusu Seval Ersu'nun giydiği şapkaların tanıtılması hedeflenmiştir. Ayrıca bu çalışma ile tanıtılan başlıkların, sahne sanatlarında, moda açısından özgün koleksiyonlarda kullanılmaları konusunda bir farkındalık oluşturmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda

Başlıkların tasarımlarının değerlendirilebilmesi için şapka tasarımcısının öncelikle yeterli malzeme ve tasarım bilgisine sahip olması gerekmektedir. Böylelikle şapka sanatının kültürel açıdan geliştirilmesi sağlanacaktır.

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Çalışmanın evrenini Ankara Devlet Tiyatroları şapka atölyesinde bulunan şapka örnekleri oluştururken, çalışmanın örneklemini Ankara Devlet Tiyatroları oyuncusu Seval Ersu'nun farklı oyunlarda giydiği şapkalar oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında literatür taraması ve uzman görüşü sonucunda elde edilen veriler değerlendirilmiş ve bilgi formları ile açıklanmıştır.

Bir Aksesuar Olarak Şapka ve Baş Süslemeleri

Sözlük anlamı keçe, hasır, fötr vb. maddelerden çeşitli şekillerde yapılan kadınlar ya da erkekler tarafından süs olarak ya da hava şartlarından korunmak için giyilen başlık olan şapkalarda günün modasının etkisi görülmektedir. Şapka giyilmediği zamanlarda bunun yerini saç süslemeleri, özel ve anlamlı günlerde saç takılan çiçekli kep, tül, taç gibi baş süslemeleri almaktadır (Özder, 1995: 10).

İlk şapka örneklerine eski Mısır uygarlığı zamanında Teb şehrinde bulunan mezarlarda rastlanmıştır. M.Ö 3200 yılında Mısırlıların başlarına " klaft " adı verilen bir çeşit bez taktıkları bilinmektedir (Ünal, 2008: 19).

Şapkanın kullanımının ilk örnekleri Mezopotamya uygarlığında da görülmektedir. Günümüze kadar ulaşan duvar resimleri ve heykellerden görüldüğü kadarıyla farklı şekil ve sembollerle başları süsleyen baş giysileri kullanıldığı bilinmektedir. M.Ö.1600 yıllarında bir Asur Kralının yaptığı kanunda bütün evli ve dul kadınların başlarını örtmeleri şart koşulmuştur (Erkuş, 2013:3).

Özellikle baş süslemelerinin tarihi açıdan, kullanan kişi ve ait olduğu kültür hakkında bilgiler verdiği, ayrıca sosyal statü ve ekonomik durumun bir göstergesi olduğu, tarihsel çalışmalar da göze çarpmaktadır. Genellikle geleneksel giyim kuşamın bir parçası olan başlıklar, sembolik öğeler içerdiği için bağlı olduğu kültürü geçmişte de simgelemiştir.

Şapkanın Teknik Olarak Bölümleri

Şapka genellikle tepe ve kenar olarak iki ana bölüm ve tamamlayıcı olan süsleme kısmından oluşmaktadır. Bazen sadece tepe kısmı, bezende sadece kenar veya süsleme olarak kullanılan modeller görülmektedir. Şapka yapımında tepe ve kenar yapım tekniklerinin bilinmesi, şapka tasarımını kolaylaştırmak açısından önemlidir.

Şapkanın tepesi, kenarı ve süsleme bölümü için temel teknik isimleri şu şekilde sıralanabilir;

Şapkanın Tepe Bölümü (Kalot); Parçalı ve pensli kalıplar hazırlanarak oluşturulabilir. Esnek kumaşlar ile tek parça olarak tepayı yapmak mümkündür. Şapkanın tepe kısmı günümüzde yazılı kaynaklarda 'kalot' olarak karşımıza çıkmaktadır. Arapçada Kalot; çöl rüzgârı erozyon sonucu oluşan ve yaprakları bırakan büyüleyici şekiller oluşturan kumlu dağlardır (İnternet-1).

Bazı kaynaklara göre Arapça anlamı kalot, Latince anlamı kellute (serpuş)tur. Başlıklar, kellute/serpuş küçük ve kırmızı yünden yapılırdı. Onun üzerinde ise küçük bir sarık olan 'şaş' bulunmaktadır. 'Kelute' diye okunan, içi pamuklu ve köşeli külâh anlamına gelen kolot veya kelute, Dozy'e göre Latinedir. Quatremere ise serpuş kelleute şeklinde yazılmıştır. kellüte veya kelleute büyük kısmı kırmızı Malatya yününden yapılmış, içerisi pamuklu ve köşeli bir serpuş olup gerektiğinde enseyi örtecek kadar uzundur (Güler, H. 2017:162). Fransızcada ise başın tepesinde ki yuvarlak kemik olarak tanımlanmaktadır.

Şapkanın Kenar Bölümü; Teknik olarak dört adet kenar kalıbı hazırlamak tasarımları çoğaltabilmek için önemlidir. kaplin kenar olarak adlandırılan geniş kenar, ikincisi kloş şekilde açılan kloş kenar, üçüncüsü açık ve dar olan kanotiye kenar, dördüncü kenar Breton, kenarları yukarıya dönük şekilde olan modellerdir.

Şapkanın süsleme bölümü; Şapkanın kullanılacağı yere göre ve giyilecek giysiye uygun olarak spor veya fantezi süsleme yapılarak tamamlanmış olur. Spor süsleme için kurdeleler, bantlar, düğmeler ve kumaşlar kullanılabilir. Fantezi süsleme için; çiçekler, taşlar ve fantezi harçlar kullanılabilir.

Ankara Devlet Tiyatrosu Sanatçısı Seval Ersu

T.C Kültür ve Turizm Bakanlığına bağlı olarak 10 Haziran 1949 yılında çıkarılan bir yasa ile Muhsin Ertuğrul önderliğinde Türkiye'nin ilk resmi sanat kurumu olarak kurulan Devlet Tiyatrosu 1 Ekim 1949 yılında

Küçük Tiyatroda Cevat Fehmi Başkut'un "Küçük Şehir" adlı oyunuyla ilk temsilini yapmıştır. Tarihsel sürecinde varlığını özenle günümüze taşıyan tiyatro sahip olduğu sosyal güç ile her toplumdaki ve her yaşta insanın ilgi duyduğu bir sanat dalı olmuştur. Önemli bir Sanat Kurumu olan Devlet Tiyatroları çok geniş seyirci kitlesi ile Antik tragediyadan başlayarak Dünya Tiyatro tarihinin ve Türk Tiyatro tarihinin sahneye taşındığı sosyo kültürel anlamda tanıtıldığı ve geniş kitlelere hitap eden en önem sanat kuruluşlarından olmuştur. On yerleşik bölgede ve dokuz turne bölgesinde sahnesi bulunan Devlet Tiyatroları, Ankara da bulunan on beş Sahne ve yüzde yüzlere ulaşan doluluk oranı ile birçok farklı oyun ve konularla seyircileriyle buluşmaktadır.

Kurum içerisinde yer alan Sanat Teknik Müdürlüğüne bağlı birçok atölyede sahnelenecek oyunların kostüm tasarımları gerçekleştirilmektedir. Bunlar, kostüm atölyesi, şapka atölyesi, peruka atölyesi, kundura atölyesi, ses ışık, marangozhane gibi teknik unsurların zemininin hazırlandığı yirmi üç atölyeden oluşmaktadır. Bünyesinde barındırdığı tasarımcılar sayesinde oyunlarda kullanılan aksesuarlar ve giysiler aslına uygun şekilde hazırlanmaktadır.

Sahne sanatlarında eserlerin metinleriyle birlikte görüntü de önem kazanmaktadır. Kostüm, dekor, ışık, oyuncu, müzik, replik gibi öğelerin uyum içinde olduğu sahne düzenini sağlayan rejisör, oyunun gösterimindeki sorumlulukları da üstlenmektedir. Rejisör, eserin bütününe hakim olabilmek için sahnenin tüm tekniklerine hakim olmalı, oyunculara, kostüm ve dekor tasarımcılarına, yazarın çalışmalarına yön vermelidir (Antoine. 2015:3).

Devlet Tiyatroları, birçok bölgede yüzlerce sanatçı kadrosuna sahip olan Türkiye'deki en önemli sanat kuruluşlarından biridir. Bu değerli kurumun sanatçılarından biri olan oyuncu Seval Ersu'nun, sahnelenmiş oyunlarda giydiği şapkaların; malzeme, teknik, renk ve süsleme özelliklerinin tanımlandığı çalışmada, üç farklı oyunda giydiği dört adet şapka incelenmiştir.

1979 Ankara doğumlu olan sanatçı ilk, orta ve lise eğitimini Ankara'da tamamlamıştır. Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuarından 2004 yılında lisans eğitimini tamamlayarak mezun olan sanatçı aynı yıl Tiyatro Ana sanat Dalı'nda araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. 2007 yılında öğretim görevlisi kadrosuna atanarak görevine devam eden Seval Ersu, Oyunculuk ve Diksiyon derslerinde lisans düzeyinde eğitimler vermiştir. Yüksek lisansını Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü'nde, "Savaşın Kadınlar Üzerindeki Yıkıcı Etkileri" konulu tez çalışmasını tamamlayarak, Tiyatro Rejisörlüğü (Master of Fine Arts) derecesi almıştır. 2011 yılında Devlet Tiyatroları'nda göreve başlayan sanatçı farklı oyunlarda yönetmen ve oyuncu olarak görevini sürdürmektedir.

Oynadığı ve Yönettiği Yerli ve Yabancı Oyunlar

Gözlerimi Kapatırım Vazifemi Yaparım – Haldun Taner (2004)

İbiş'in Rüyası – Tarık Buğra (2013)

Nasrettin Hoca Bir Gün – Nasrettin Hoca Fıkraları
(2013)

Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe Orhan Asena (2013)

Hedda Gabler – Henrik İbsen (2014)

Canım Ailem –Sophie Smiley (2016) Yönetmen Yardımcısı

Sur Dibinde – Tankred Dorst (2016) Yönetmen

Felatun Bey ile Rakım Efendi – (2016) Ahmet Mithat Efendi

Altın Kız – Keva Apostolova (2018) Yönetmen

Çökme Tehlikesi – Ezilmiş Petunyalılar (2018) Yönetmen Yardımcısı

Cimri -Moliere (2019)

Resim 1. Seval Ersu "Cimri" adlı oyundan bir kare.

Resim 2. Seval Ersu, "Felatun Bey ile Rakım Efendi" adlı oyundan bir kare.

Seval Ersu'nun giindiği şapkaların malzeme teknik, renk ve süsleme özellikleri

Örnek 1

Oyun Adı: Cimri

Yazarın Adı: Moliere

Rejisör: Işıl Kasapoğlu

Kostüm Tasarımı: Funda Karasaç

Sanatçı: Seval Ersu

Sahnelendiği yıl: 2019

Sahnelendiği Yer: Ankara Devlet Tiyatrosu

Sanatçının oyundaki adı: Marianne

Kostüm ve şapkada Kullanılan Renkler: Turuncu, Sarı, Kahverengi.

Şapkanın teknik özellikleri: Tepe-Kalot: Şapkanın tepesini oluşturan bölüm iki parçalı Kalot tekniği ile hazırlanmıştır. Şapkanın kenarı kanotiye (teknik olarak en geniş kenar olan kaplin kenarın yarısı kadar ölçülere sahip) kenar tekniği ile hazırlanmıştır. Şapkanın tepe kısmı açık ve koyu sarı renklerde şifon verev bantlar yan yana yerleştirilerek süslenmiştir. Bantların üstünde ve başın orta kısmına gelecek şekilde kahve tonlar da şifon kumaş ile gül şekli verilmiş çiçek bulunmaktadır. Şapkanın tepesini sarı ve turuncu tüyler süslemektedir. Kenar kısımda, kanotiye kenarın üstü dantel kumaş farba yapılarak kaplanmıştır. Dantel farbela kenarın iç kısmında da kenarı kaplamıştır. Şapkanın tepesinden alın üstüne düşecek şekilde inci dizisi üst süslemeyi tamamlamaktadır. Baş çevresinin iç kısmında alından yanlara uzayacak şekilde iki adet saç örgüsü bulunmaktadır. Şapka yoğun süslemesi ve renkleri ile fantezi giysiyi daha gösterişli hale getirmektedir.

Örnek 2

Oyun Adı: Felatun Bey ile Rakım Efendi

Yazarın Adı: Ahmet Mithat Efendi

Rejisör: Levent Suner

Kostüm Tasarımı: Fatma Sarıkurt

Sanatçı: Seval Ersu

Sahnelendiği Yıl: 2016

Sahnelendiği Yer: Ankara Devlet Tiyatrosu.

Sanatçının Oyundaki Adı: Mihriban

Kullanılan Renkler: Sarı, Yeşil, Kırmızı, Gri.

Şapkanın teknik özellikleri: Fes biçiminde başında üst kısmında hafifçe yandan tutturulmuş olan başlık, iki parçalı Kalot çalışma tekniği ile dikilmiştir. Şapkanın tepe kısmı ile oluşturulmuş olan başlığın kalıbı yuvarlak bir tepe parçası ve baş çevresi bant ile oluşmuştur. Giysiyi tamamlayan iki parçalı Kalot, dikildikten sonra üstü kumaş ile kaplanabilir veya kumaş içi sertleştirici malzeme ile sertleştirilebilir. Petrol mavisi düz kumaş ile dikilen alt yapının üstü V şeklinde turuncu bantlar ile giysiye uygun hale getirilmiştir. Fantezi giysiyi tamamlayan başlığın üzeri sarı simli harç ile süslenerek fantezi şapka olarak kullanılmıştır.

Örnek 3

Oyun Adı: Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe

Yazar Adı, Orhan Asena

Rejisör: Bengisu Gürbüzler Doğru

Kostüm Tasarımı: Esra Selah

Sanatçı: Seval Ersu

Sahnelendiği yıl: 2013

Sahnelendiği yer: Konya Devlet Tiyatrosu

Sanatçının Oyundaki Adı: Neveser

Kullanılan Renkler: Mavi, Gri, Mor, Beyaz, Siyah.

Şapkanın teknik özellikleri: Saray kavuğu şeklinde ki başlık; Alın ortasına yerleştirilerek ve kulaklar üzerinden geçerek başın arkasından enseyi örterek giyilmiştir. Yüksekliği bir buçuk yüz uzunluğu kadardır. Alt yapısı uzun kavuk tipinde olup, alın kısmı kaftan kumaşı ile kaplanarak alın ortası broş ile süslenmiştir. Broşun sarkıtları alın üzerine düşerek alın süslenmiştir. 7-8 cm'lik alın süslemesinden sonra 5-6 adet boğumlu parlak kumaş ile dikilmiş olan kapitone, kavuğun çevresini sarmaktadır. Alın süslemesinin üzerinden başlayan 7-8 cm'lik kaftan kumaşı ile yapılmış olan bant boğumlu parlak kapitone üzerinden, başın tepesine doğru uzanarak tepede bitmektedir. Biten noktadan kavuğun tepesinden omuzlara kadar hareket edebilen bir örtü, bele kadar bazen de daha uzun olarak sarmaktadır. Kavuğun üst yüzeyinden inci dizileri sarkarak süslemeyi tamamlamaktadır. Kavuk kaftanın kumaşı ile çalışıldığı için koyu gri açık gri ve mavi tonlarındadır. Kapitone kısım daha açık renkli ve parlaktır.

Örnek 4

Oyun Adı: Felatun Bey ile Rakım Efendi

Yazarın Adı: Ahmet Mithat Efendi

Rejisör: Levent Suner

Kostüm Tasarımı: Fatma Sarıkurt

Sanatçı: Seval Ersu

Sanatçının Oyundaki Adı: Mihriban

Sahnelendiği Yıl: 2016

Sahnelendiği Yer: Ankara Devlet Tiyatrosu

Kullanılan Renkler: Kırmızı, Turuncu, Pembe, Bordo, Sarı, Mavi, Siyah, Gri.

Şapkanın teknik özellikleri: Geniş kenar olan kaplin kenarlı şapkanın alt yapısı hazırlanarak üstü kaplanabilir veya kumaş sertleştirilerek geniş kenar olarak tepe ile birleştirilebilir. Sarı lacivert, mavi renkli giysi beyaz dantellerle süslenmiştir. Koyu sarı saten kumaş (Devetüyü renginde) ile hazırlanmış olan fantezi şapka ile kıyafet tamamlanmıştır. Geniş kenarlı saten şapkanın kenarının iç yüzü kumaş çiçekler ile süslenmiştir. Çiçekler pembe turuncu, kırmızı bordo, lacivert ve mavi renkli kumaşlar ile yapılarak yüzün bir yanına gelen şapka kenarının iç yüzüne yan yana yerleştirilmiştir.

Sonuç

Baş süsleme modelleri ve biçimleri ile önemli bir aksesuar olan şapkalar, zaman içerisinde ait olduğu topluma ve kültüre göre sürekli bir değişim dinamiği içerisinde varlıklarını sürdürmüşlerdir. Daha çok geleneklere ve zevklere göre değişen baş süsleme modelleri, halk ve modern kültürün gösterişli miras ürünleri olarak günümüze ulaşmışlardır. Bazen aslına sadık kalınarak, bazen de değişime uğrayarak şekillenmişlerdir. Bu çalışma da Ankara Devlet Tiyatrosu sanatçısı Seval Ersu'nun sahnelenen üç farklı oyunda giydiği dört farklı şapkanın malzeme teknik, renk ve süsleme özellikleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda kullanılan malzeme teknik, renk ve süsleme özelliklerinin karaktere uygun olarak kıyafeti tamamladığı görülmektedir. Şapkaların, Ankara Devlet Tiyatroları kostüm tasarımcıları tarafından tasarlanarak önce eskiz çalışması ile değerlendirildiği belirlenmiştir. Şapkalar, oyunun anlatıldığı dönem kostümlerinin çok önemli aksesuarları olarak kullanılmıştır. Dört adet Şapka için kullanılan süsleme malzemesinin değişkenlik gösterdiği gözlenmiştir. Kalıp çıkarma

teknığının kullanıldığı, dört adet şapkanın ikisi tepe kenar ve yoğun aksesuar ile çalışılmıştır ve iki adet şapka sadece tepe (kalot) bölümünden oluşmuştur.

Tiyatro kostümlerinin tamamlayıcı ögesi olan ve oldukça önemli bir aksesuar olarak kullanılan şapkalar, kullanılan malzemeye uygun olarak fantezi kumaş ile üretilmiştir. Renk olarak kıyafeti ile uyumlu parlak renkler tercih edilmiştir. Dünyaca ünlü komedyacı Moliere'in Cimri adlı oyununda Marianne rolü için tasarlanan kostüm ve şapka da renk ve kumaşlar karakterin yaşına, oyun içindeki hikâyesine uygun tonlarda tasarlanmış seyircinin oyunu algılaması ve yapısal bütünlüğün korunması sağlanmıştır. Süsleme için kıyafete uygun danteller, inciler, kumaş çiçekler, tüyler, harçlar ve parlak kumaşlar kullanılmıştır. Diğer oyunlarda kullanılan renkler ve kumaşlar, şapka formlarında yine aynı yapısal şekilde karakterin sosyal statüsü, kültürel yapı, kişiliği ve yaşına uygun çizilerek tasarlanmıştır. Felatun Bey ile Rakım Efendi oyununun da bir yenilenme dönemi olan Tanzimat Döneminde, Ahmet Mithat Efendinin kaleme aldığı eleştirdiği batı hayranlığı, oyun karakterinin şapkasındaki büyük ve abartılı şekilde tasarlanan şapkası ile Mihriban karakterinin doğunun kültüründen uzaklaşarak batı merakına gönderme yapmaktadır. Bir sonra ki sahnede oyunun gelişimiyle beraber batıya duyduğu merakı onu hüsrana uğratan Mihriban'ın kendi kültürünü yansıtan daha ufak Fes şeklinde giydiği şapka, karakterin yaşadığı pişmanlık, yeniden, kendi özüne, kültürüne dönüş yaptığını gösterir.

Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe Adlı oyunda kullanılan şapkada ise Şehzade Beyazıtın eşi Neveser Sultan Osmanlı Dönemi sultanlarının başlarına giydiği saray kavuğu şeklinde ki şapka tasarımı ile seyirciye oyunda ki karakteri ve statüsünü belirgin şekilde göstermektedir. Kavuğun üst düzeyinden sarkan inci dizileri, kostüm ve şapka da tasarlanan mor renkli tercih edilen saten kumaşın, parlak ihtişamlı görünümü sarayın ve Osmanlı döneminin kadın kostümlerindeki ki zengin süsleme tarzını ve zerafeti ön plana çıkarmaktadır. Tiyatro tarihi boyunca Antik Yunan, Roma ve Modern dönem tiyatro oyunlarında ki karakterlerin yaşam biçimini, statülerini toplumun sosyo kültürel yapısını simgeleyen şapkalar ve baş süslemeleri, Devlet Tiyatroları atölyelerinde sahnelenmek üzere belirlenen oyunların tarihi, siyasi ve kültürel yapısına uygun şekilde tasarlanarak titizlikle hazırlanmıştır. Sahne sanatlarının icra edildiği tüm sanat kurumlarında sahnelenen ve kostümün önemli bir tamamlayıcısı olan başlıkların araştırılması, geçmişten günümüze aktarılan kültürel değerlere ulaşılabilen örnekler açısından incelenmesi, kostüm tasarımı alanında ki çalışmalara katkı sağlayacaktır. Kültürler arası etkileşim her çağ için önemli olduğu gibi günümüzde de bu değer her geçen gün önemini daha fazla korumaktadır. Kültürler arası etkileşimi farklı coğrafyalar da yaşayan yazarların kaleme aldığı tiyatro metinleriyle, tiyatro sahnelerinde temsil edilen metinlerle çok daha geniş yelpazeden görmek mümkündür.

Kaynaklar

- Antoine, A. Belasco, D., Stanislavski, K., Craig, G., Meyerhold, V., Copeau, J., Vaktangov E., Hopkins, A., Jouvet, L., Zakava, B.E., Guthrie, T., Logan. Sahneye Koyma Sanatı, J Pegasus yayınları. Ankara çev. Suat Taşel, 2015. s.3.
- Güler, Zeki. İşletme Olarak Tiyatro Örgütleri. Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, 1997.
- Güler, Hatice. Mesâlikü'l-Ebsâr Fî-memâlikü'l-Emsâr (Devlet-i Memâlikü'l-Ülâ Kısmı /1301- 1349) Tercüme ve Tahlili. Doktora Tezi Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalı Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü 2017. s.162.
- Erdem, Şakir. Kastamonu İlinde Geleneksel Kadın Erkek Kıyafetleri. Ankara, II Kastamonu Kültür Sempozyumu Bildiriler Kitabı 18-20 Eylül 2003. 563-574.
- Erkuş, Gizem. Yüzyıldan 20. Yüzyıl Sonuna Kadar Avrupa'da Toplumsal Süreçlerin Şapka Biçimlerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013. s.3.
- Keskin, Yıldırım. Tiyatronun İlkeleri. Doruk, Yayınları, İstanbul 2008. s.41.
- Ünal, Deniz. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesinde Okutulan Şapka Yapım Teknikleri. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2008.
- Özder, Lale. İç Anadolu Bölgesi Geleneksel Kadın Başlıkları ve Çeşitli Özellikleri. Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara 1995. s.10.
- Marlalı, Haldun. Mimik rol alıştırılmaları ve Temel Tiyatro Bilgisi, Sergi Yayınevi. İzmir 1993 s.6.
- Nutku, Özdemir. Tiyatronun İçeriği ve Seyirciye Yönelişi. Tiyatro Araştırmaları Dergisi. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Cilt: 3, Sayı: 3, Ankara 1972. s.75-86.
- Nutku, Özdemir. Dünya Tiyatrosu Tarihi: Başlangıçtan 18. Yüzyıl Sonundan Günümüze Kadar, 2.Cilt, Ankara Üniversitesi Dil - Tarih ve Coğrafya Fakültesi Ankara 1971. s. 18.
- Semercioğlu, Birce. Sayı 8, Tarihsel Gelişim Sürecinde Tiyatronun İşlevi ve yöntemi, Kocaeli Üniversitesi Güzel Sanatları Fakültesi Dergisi. Kocaeli 2020. s.23.

Kancan, Dilek. Sivrihisar İlçesi Geleneksel Kadın Giyim-Kuşam Özelliklerinin İncelenmesi Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, Ankara 1998. s.10.

Internet-1. <http://travital.com>. 16:30. 26.05.2021.

Kaynak Kişi: Seval Ersu. Ankara Devlet Tiyatrosu Sanatçısı Görüşme Tarihi 30.03. 2021.

THE TECHNIQUES OF HEAD ADORNMENTS AND THE PROPERTIES OF BEAUTIFICATION APPLIED BY SEVAL ERSU IN HER THEATRICAL PRODUCTIONS, A PERFORMER AT ANKARA STATE THEATERS

Lale ÖZDER, Mıhrınaz SÖYÜK GÜVEN

ABSTRACT

The need for dressing, which emerges due to biological traits of human beings, has paved the way for beautifying by time. The culture of dressing up and beautifying, which is subjected to many changes, shows up with a different name, fashion in the course of time. In this regard, even if the most obvious beautifying products, hat and head adornments are used with different purposes in a variety of different cultures and societies, in today's world, they are still used for some particular aims. In particular, the accessories, such as head adornments and hats mostly and highly used for modern time, are regarded as a complementary piece of dress nowadays. The opera, ballet and dramaturgy considered to be performing arts, are known to attract attention of audience through the products such as hats, customs and head adornments. So as to perform any arts impressively and effectively and to put them on the stage in front of audience meaningfully, behind the scenes, it requires designers and stylists to be skilled and competent enough to produce inviting and gripping customs, hats and head adornments. Hats are introduced to audience as required by their roles, a proper technique and some beautifying features. The products for beautifying and hats at Ankara State Repertory Company/Theaters are used in particular play specified by a variety of performers. The purpose of this current study is to delve into the techniques of head adornments and the properties of beautification believed to be significant in stage and performing arts and applied by Seval Ersu who is one of the most important stage performers.

Keywords: Beautification, culture, dress up, hats, head dress, theatre, technique.